

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากโครงสร้างประชากรของประเทศไทยขณะนี้อยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ จำนวนประชากรผู้สูงอายุได้มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากข้อมูลสำมะโนประชากร และเคหะ พ.ศ. 2513 – 2543 สำนักงานสถิติแห่งชาติ คาดประมาณประชากรผู้สูงอายุของประเทศไทย พ.ศ. 2543 – 2568 พบว่า ในปี พ.ศ. 2553 ผู้สูงอายุเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 12.8 ส่วนผู้สูงอายุเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 10.6 เมื่อเปรียบเทียบกับอีก 10 ปี จะมีผู้สูงอายุเพศหญิงเพิ่มขึ้น ร้อยละ 18.5 ส่วนผู้สูงอายุเพศชายเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 15.0 ซึ่งจากข้อมูลการคาดประมาณประชากรผู้สูงอายุของประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ตัวเลขล่าสุดที่คาดประมาณโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ระบุว่า ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2548 จำนวนประชากรทั้งประเทศมีอยู่ประมาณ 64,261,000 คน ในจำนวนนี้เป็นประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ประมาณ 6,929,000 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.9 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ขณะเดียวกันแนวโน้มอายุขัยเฉลี่ยของผู้สูงอายุก็สูงตามไปด้วย โดยเพศชายจะมีอายุเฉลี่ย 73 ปี เพศหญิง 77 ปี¹

จากการที่จำนวนผู้สูงอายุทั้งของโลกและของประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางการแพทย์และสาธารณสุข รวมทั้งการบริการด้านสาธารณสุขที่กระจายไปอย่างทั่วถึง และความสำเร็จของการวางแผนครอบครัวที่ส่งผลให้อัตราเพิ่มของประชากรลดลงตามลำดับ จากร้อยละ 3.2 ในช่วงก่อน พ.ศ. 2513 เป็นร้อยละ 1.05 ในพ.ศ. 2543 และคาดว่าอนาคตแนวโน้มอัตราเพิ่มของประชากรจะลดเหลือเพียงร้อยละ 0.53 ในพ.ศ. 2563 ทำให้พีระมิดประชากรฐานกว้างมาเป็นพีระมิดประชากรฐานแคบ ซึ่งจะคล้ายกับประเทศที่พัฒนาแล้ว และอัตราการตายของประชากรลดลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปจึงทำให้ประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นและมี

¹ พิมพ์แสงสว่าง, ภาพรวมปัญหาของผู้สูงอายุ, เวทีนโยบายสาธารณะเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ บทบาทท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ, น.19

อายุยืนยาวขึ้น และพบว่าผู้สูงอายุไทยมีจำนวนถึง 6.6 ล้านคนจากประชากรทั่วประเทศ และมีอายุคาดเฉลี่ยยืนยาวขึ้น²

ตารางที่ 1.1

แสดงจำนวนและร้อยละของประชากรผู้สูงอายุระหว่าง พ.ศ. 2533 – 2563

จำนวน/ พ.ศ.	2533	2538	2543	2548	2553	2558	2563
จำนวน (ล้านคน)	4.034	4.816	5.733	6.617	7.639	9.104	10.776
% ประชากร	7.2	8.1	9.22	10.2	11.47	13.2	15.3

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
การคาดประมาณแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรไทย 2533 – 2563

ตารางที่ 1.2

แสดงอายุคาดเฉลี่ยการเกิดของผู้สูงอายุจำแนกตามเพศ ระหว่าง พ.ศ. 2538 – 2553

ปี พ.ศ.	ชาย	หญิง
2538 - 2543	67.36	71.74
2543 - 2548	68.15	72.39
2548 - 2553	68.86	73.00

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
การคาดประมาณแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรไทย 2533 – 2563

² คณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชนและผู้สูงอายุ, วุฒิสภา, เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 25 เรื่อง เปรียบเทียบนโยบายผู้สูงอายุไทยกับนโยบายผู้สูงอายุต่างประเทศ, (กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา), น. 3

ตารางที่ 1.3

แสดงอายุคาดเฉลี่ยและแรกเกิด และอายุคาดเฉลี่ยเมื่ออายุ 60 ปี ณ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2547

อายุคาดเฉลี่ย	ชาย	หญิง
อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด	67.9	75.0
อายุคาดเฉลี่ยที่อายุ 60 ปี	19.6	21.9

ที่มา : สารประชากรมหาวิทยาลัยมหิดล ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 มกราคม 2547

ตารางที่ 1.4

การคาดประมาณจำนวนประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย อดีต ปัจจุบัน และอนาคต³

ปี พ.ศ.	จำนวนผู้สูงอายุ (ล้านคน)	ร้อยละของประชากรทั่วประเทศ
2503	1.2	4.6
2533	4.0	7.4
2541	5.2	8.6
2543	5.5	9.0
2548	6.3	9.8
2553	7.4	11.1
2558	9.2	13.3
2563	11.3	16.2
2568	13.8	19.4

ที่มา : สารประชากรมหาวิทยาลัยมหิดล ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 มกราคม 2547

³ รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว, สวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุและบทบาทของสหศึกษาในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญดีการพิมพ์, 2545), น. 9

ในระยะ 15 ปี ถัดจากนี้ไปจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 10.8 ล้านคน หรือร้อยละ 16.8 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากอัตราการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการแพทย์สมัยใหม่ที่มีขีดความสามารถในการให้การดูแลรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนสำคัญทำให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่ยืนยาวมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา สังคมไทยได้เริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งหมายถึงการมีผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด และผู้สูงอายุจะเพิ่มมากขึ้นในอัตราที่รวดเร็วมก เมื่อเปรียบเทียบกับที่เคยเกิดขึ้นในประเทศตะวันตก ซึ่งทำให้สังคมไทยมีระยะเวลาสำหรับการเตรียมความพร้อมน้อยกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว

จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรของประเทศไทยดังกล่าว ส่งผลทำให้ประเทศไทยก้าวสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้ การเปลี่ยนแปลงประชากรสูงอายุที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้หลาย ๆ ฝ่ายต้องหันมาให้ความสำคัญต่อการเตรียมการเพื่อรับมือกับสภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักวิชาการและนักสวัสดิการสังคมได้มีการนำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ ขึ้นหลายแนวคิดที่จะนำมาปรับใช้ต่อการเตรียมการสำหรับการเปลี่ยนแปลงของประชากรสูงอายุ เช่น แนวคิดการลดการพึ่งพาบริการของรัฐ (Deinstitution Approach) แนวคิดการจัดสวัสดิการแบบรวมในชุมชน (Collective Welfare) แนวคิดระบบสนับสนุนทางสังคม (Social Support) เป็นต้น⁴

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กล่าวถึงการช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้สูงอายุไทยไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 54 ว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ นอกจากนี้ ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 80 ว่า รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชน รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้

⁴ อุมารักษ์ ผ่องจิตต์, “การพัฒนารูปแบบการให้บริการสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดครอบครัวเป็นพื้นฐาน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (การบริหารนโยบายและสวัสดิการสังคม) คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), น. 1 - 4

สำหรับผู้สูงอายุไทยได้กำหนด สาระสำคัญไว้ ดังนี้

ข้อ 1 ผู้สูงอายุต้องได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี ได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองให้พ้นจากการถูกทอดทิ้ง และละเมิดสิทธิโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ และผู้พิการที่สูงอายุ

ข้อ 2 ผู้สูงอายุควรอยู่กับครอบครัว โดยได้รับความเคารพ รัก ความเข้าใจ ความเอื้ออาทร การดูแลเอาใจใส่ การยอมรับ บทบาทของกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในการ อยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข

ข้อ 3 ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้าน เพื่อสามารถปรับบทบาทของตนให้สมวัย

ข้อ 4 ผู้สูงอายุควรได้ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ให้สังคม มีโอกาสได้ทำงานที่เหมาะสมกับวัยและตามความสมัครใจ โดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเห็นชีวิตมีคุณค่า

ข้อ 5 ผู้สูงอายุควรได้เรียนรู้ในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง ต้องมีหลักประกัน และสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพอนามัยอย่างครบวงจรโดยเท่าเทียมกัน รวมทั้งได้รับการดูแลจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตอย่างสงบ ตามคตินิยม

ข้อ 6 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่พึ่งพาตนเองได้ สามารถช่วยเหลือครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในสังคม เป็นแหล่งภูมิปัญญาของคนรุ่นหลัง มีการเข้าสังคม มีนันทนาการที่ดี และมีเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน

ข้อ 7 รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคมต้องกำหนดนโยบาย และแผนหลักด้านผู้สูงอายุ ส่งเสริมและประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้บรรลุผลตามเป้าหมาย

ข้อ 8 รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคมต้องตรากฎหมายว่าด้วยผู้สูงอายุ เพื่อเป็นหลักประกันและการบังคับใช้ในการพิทักษ์สิทธิ คุ้มครองสวัสดิภาพ และจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ

ข้อ 9 รัฐโดยการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคเอกชน ประชาชน สถาบันสังคมต้องรณรงค์ปลูกฝังค่านิยมให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุตามวัฒนธรรมไทยที่เน้นความกตัญญูทวดเทวี และเอื้ออาทรต่อกัน⁵

⁵ www.opp.go.th

การจัดบริการสวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้ผู้สูงอายุด้านต่าง ๆ ที่ผ่านมานั้น แม้ว่าจะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน แต่การดำเนินงานจัดสวัสดิการสังคมยังไม่เพียงพอกับความ ต้องการของผู้สูงอายุ รวมทั้งยังไม่สามารถตอบสนองกับปัญหาต่าง ๆ ของผู้สูงอายุได้อย่าง แท้จริง โดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงด้านต่าง ๆ กล่าวคือ⁶

1. นโยบายของรัฐในการจัดบริการสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ ถูกกำหนดขึ้นภายใต้แนวคิด แบบบรรเทาปัญหา หรือชะลอปัญหาไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง ในลักษณะการสงเคราะห์เฉพาะหน้า ซึ่ง ไม่สอดคล้องกับวิธีการแก้ไขปัญหาลักษณะยาว ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาเป็นลูกโซ่ นอกจากนี้ บริการส่วนใหญ่ที่มีเป็นบริการแบบตั้งรับ เน้นบริการในสถาบัน ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ไม่สามารถไปใช้บริการได้ เนื่องจากมีความยากลำบากในการเดินทางไปรับบริการ อันเกิดจากภาวะ สุขภาพเสื่อมถอยและภาวะทางเศรษฐกิจที่ฝืดเคือง จึงทำให้ไม่สามารถเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึง

2. สืบเนื่องจากแนวคิดสวัสดิการต่าง ๆ ที่จัดโดยภาครัฐ ยังเป็นแนวคิดการสงเคราะห์ เพื่อแก้ไขปัญหาลักษณะเฉพาะหน้า เน้นผู้สูงอายุที่ยากไร้ มากกว่าการแก้ไขปัญหาลักษณะยาว ภายใต้แนวคิดทุกอย่าง เป็นสิทธิที่ผู้สูงอายุพึงได้รับอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น จึงพบว่าบริการของรัฐมุ่งช่วยเหลือผู้ยากไร้ มากกว่าการให้บริการตามสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มใหญ่ขาดสิทธิในการ รับบริการและมีผลกระทบต่อการพัฒนาและการดำเนินชีวิต

3. รูปแบบการจัดบริการด้านที่อยู่อาศัย ไม่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ อาทิ การจัดบริการสถานสงเคราะห์ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่คุณสูงอายุพึงพอใจ เนื่องจากประสงค์จะอยู่อาศัยใน คริวเรือนของตน ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ตนคุ้นเคยมากกว่าโยกย้ายไปอยู่ที่อื่น โดยมีบริการต่าง ๆ เข้าถึงที่อยู่อาศัยในชุมชน

4. การจัดบริการสวัสดิการสังคมยังคงมีลักษณะเป็นรูปแบบเดียวทั่วประเทศ ขาดความ สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดการมีส่วนร่วมของ ผู้สูงอายุในการชี้แนะปัญหาความต้องการจากกลุ่มของตนเอง ดังนั้น บริการต่าง ๆ จึงไม่สอดคล้อง กับสภาพปัญหาของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

5. ปัญหาความยากจนของผู้สูงอายุในชนบท เป็นเรื่องที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ถึงแม้จะมี การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพเดือนละ 300 บาท ซึ่งในปัจจุบันได้เพิ่มเป็น 500 บาท ต่อเดือนต่อคน แล้วก็ตาม แต่ยังไม่ทั่วถึงและครอบคลุมผู้สูงอายุที่ยากจนได้ทั้งหมด ผู้สูงอายุในชนบทจำนวนมากไม่

⁶ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและผู้สูงอายุ วุฒิสภา, เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 24 เรื่อง ข้อเขียนเกี่ยวกับผู้สูงอายุ, (กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา), น. 40 - 41

สามารถระบุได้ว่ามีรายได้เพียงใดในแต่ละปี เนื่องจากไม่เคยได้รับเงินจากแหล่งกึ่งหนุใด ๆ เลย นอกจากนั้น ครอบครัวและผู้ดูแลผู้สูงอายุ มีความวิตกกังวลต่อรายได้ของครอบครัวในระดับสูงเช่นกัน

6. การดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว มีแนวโน้มขาดคุณภาพและขาดผู้ดูแลในอนาคต ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย หน่วยงานของรัฐให้ความสำคัญกับผู้ดูแลในระดับน้อย เนื่องจากเห็นว่าเป็นหน้าที่ของครอบครัว ที่ต้องดูแลผู้สูงอายุ และการเข้ารับบทบาทเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ มาจากการทำหน้าที่ทางสังคม ทำให้ผู้ดูแลขาดการเตรียมตัวที่เหมาะสม สำหรับกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้ดูแลผู้สูงอายุ คือ ⁷

- ความเป็นอุตสาหกรรมและความเป็นเมืองก่อให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบท เข้าสู่เมือง ทำให้ความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน ลดลง ในชนบทจึงเหลือแต่ผู้สูงอายุและเด็ก ส่วนในสังคมเมือง ความสัมพันธ์ในครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุลดน้อยลง

- การที่สตรีทั้งในเมืองและชนบทมีโอกาสเข้าสู่ตลาดแรงงานมากขึ้น เนื่องจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ จึงไม่สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลเด็กและผู้สูงอายุในบ้านได้ ทำให้เกิดความต้องการผู้ดูแลเด็กและผู้สูงอายุ

- ครอบครัวทั้งในเมืองและชนบทในปัจจุบันให้ความสำคัญต่อการศึกษามากขึ้น ประกอบกับการขยายการศึกษาภาคบังคับให้เด็กอยู่ในสถานศึกษานานขึ้น ทำให้ครอบครัวขาดผู้ช่วยเหลือผู้ดูแลผู้สูงอายุและเด็ก

7. คุณภาพและความยั่งยืนของบริการต่าง ๆ ที่จัดขึ้น อาทิ ศูนย์บริการผู้สูงอายุในวัดหรือชมรมผู้สูงอายุ ยังขาดคุณภาพและความยั่งยืน อาจกล่าวได้ว่าชุมชนและผู้สูงอายุ ยังไม่เข้ามาเป็นเจ้าของอย่างเต็มที่ จึงทำให้บริการเหล่านี้ต้องปิดลงเป็นจำนวนมาก

8. การปฏิรูปโครงสร้างระบบราชการ ทำให้องค์กรภาครัฐที่เป็นองค์กรหลัก คือ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีบทบาทเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านมหภาคกับผู้สูงอายุ (วางแผน การติดตาม ประเมิน ตรวจสอบ กำหนดมาตรฐาน) มากกว่าการให้บริการระดับจุลภาค (การให้บริการโดยตรง) โดยบริการระดับนี้ได้ถ่ายโอนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งยังขาดทั้งประสบการณ์และบุคลากรทางวิชาชีพ สิ่งเหล่านี้เริ่มส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุในชุมชน

⁷ วาทีณี บุญชะลัทธิ, ยุพิน วรสิริอมร, ภาคเอกชนกับการให้บริการสุขภาพและการดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย, (รายงานวิจัย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล), น.1

ที่ขาดผู้ดูแลอย่างเป็นทางการ และนับวันปัญหาจะทวีมากขึ้น และสืบเนื่องจากการปฏิรูประบบราชการ การถ่ายโอนงานสวัสดิการสังคมให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังอยู่ในภาวะสับสนขาดความพร้อมในการบริหารจัดการ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องการจัดสวัสดิการ จึงทำให้ผู้สูงอายุขาดการดูแลอย่างเหมาะสม

9. การขาดความรู้ด้านสิทธิต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ ปัญหาการรับบริการสวัสดิการผู้สูงอายุ ประการหนึ่ง คือ การไม่ทราบถึงสิทธิต่าง ๆ ของตนเอง โดยหน่วยงานภาครัฐละเลยต่อการให้ความรู้ด้านนี้แก่ผู้สูงอายุ ความไม่รู้ทั้งสิทธิที่พึงได้รับ เงื่อนไข วิธีการเข้ารับบริการ รวมทั้งกฎระเบียบของหน่วยงานภาครัฐก่อให้เกิดความยุ่งยากในการรับบริการ ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนมากเข้าไม่ถึงบริการ

10. ผู้สูงอายุและครอบครัวมีทัศนคติต่อความชราว่าเป็นเรื่องของชีวิตไม่จำเป็นต้องพัฒนาต่อไปอีก ซึ่งเรื่องนี้เป็นอุปสรรคต่อการดูแลและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างมาก นอกจากนี้ค่านิยมทางสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุลดลง การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้บุคคลที่มีอายุระหว่าง 15 – 59 ปี มีค่านิยมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการให้คุณค่า ความกตัญญูทดแทน การเชื่อในระบบอาวุโส และการเคารพยกย่องผู้สูงอายุลดน้อยลงกว่าในอดีต ส่งผลให้บุคคลในวัยดังกล่าวมีแบบแผนพฤติกรรมอย่างไม่เหมาะสม ซึ่งส่งผลต่อระบบการเกื้อหนุนทางสังคมของผู้สูงอายุในทางที่ลดลง⁸

นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์มติชนได้เผยแพร่ข่าวว่า คณะอนุกรรมการติดตามการดำเนินการตามนโยบายและแผนผู้สูงอายุ ร่วมกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้สำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศ อายุ 18 – 59 ปี จำนวน 9,000 คน ระหว่างวันที่ 16 – 23 กุมภาพันธ์ 2550 จากการสำรวจพบว่า⁹ ประชาชนร้อยละ 20.9 เห็นว่าผู้สูงอายุเป็นคนมีประโยชน์น้อย ร้อยละ 34 เห็นว่าผู้สูงอายุเป็นคนน่าเบื่อ ร้อยละ 60.1 เห็นว่าผู้สูงอายุเป็นคนขี้บ่น ร้อยละ 35.6 เห็นว่าผู้สูงอายุเป็นภาระแก่บุตร หลาน หรือครอบครัว และร้อยละ 44.5 เห็นว่าผู้สูงอายุมักเป็นคนตามโลกไม่ทัน โดยร้อยละ 16.9 เห็นว่าผู้สูงอายุควรไปอยู่บ้านพักคนชราและอาศัยในวัด นอกจากนี้ ร้อยละ 91.4 เห็นว่าควรมีการเตรียมการเพื่อวัยสูงอายุ โดยเห็นว่า ควรเตรียมการด้านการเงินมากที่สุด ร้อยละ 98.8

⁸ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและผู้สูงอายุ วุฒิสภา, “เอกสารวิชาการลำดับที่ 24 เรื่อง ข้อเขียนเกี่ยวกับผู้สูงอายุ,” น. 42- 43

⁹ “สังคมไทยมองผู้สูงอายุ ขี้บ่น น่าเบื่อ,” ใน หนังสือพิมพ์มติชน (19 เมษายน 2550) : 16

ด้านสุขภาพ ร้อยละ 96.9 ด้านที่อยู่อาศัย ร้อยละ 96.5 ด้านผู้ที่จะมาดูแลในอนาคต ร้อยละ 89.4 และเรื่องมรดกน้อยที่สุด ร้อยละ 84.6 ซึ่งร้อยละ 35 เห็นว่าควรมีการเตรียมการตั้งแต่อายุ 40 – 49 ปี ทั้งนี้ นายแพทย์บรรลพ ศิริพานิช ประธานคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ ได้กล่าวว่า “การให้สวัสดิการที่ดีที่สุดแก่ผู้สูงอายุคือ ต้องทำให้ผู้สูงอายุช่วยเหลือตัวเองให้ได้มากที่สุด ยืนอยู่บนลำแข้งของตัวเองให้ได้ ไม่ใช่รอแต่เบี้ยยังชีพเดือนละ 500 บาท ที่รัฐจัดสรรให้ ที่สำคัญต้องรู้จักพัฒนาตนเองให้เท่าทันโลกที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย จึงจะอยู่ร่วมกับลูกหลานได้อย่างไม่มีปัญหา และหากไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ก็เป็นหน้าที่ของครอบครัวที่จะให้ความช่วยเหลือ ก่อนที่จะเป็นหน้าที่ของรัฐเป็นขั้นตอนสุดท้าย”

จากปัญหาของผู้สูงอายุดังที่กล่าวแล้วข้างต้น องค์การบริหารส่วนจังหวัดซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยที่พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 มาตรา 45 กำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด นอกจากนี้ พระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 มาตรา 17 ได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตนเอง โดยกำหนดไว้รวมทั้งสิ้น 29 ข้อ ซึ่งหนึ่งในจำนวนนี้ได้แก่ การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต เด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส ดังนั้น องค์การบริหารส่วนจังหวัดจึงมีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนชรา หรือผู้สูงอายุในจังหวัด

การส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยจัดสวัสดิการแทนภาครัฐจึงเป็นทางเลือกหนึ่ง ในขณะเดียวกัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่สำคัญและใกล้ชิดกับประชาชน และประการสำคัญคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีภารกิจและบทบาทที่สำคัญในการเข้ามาให้การดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในท้องถิ่น

ผู้ศึกษาในฐานะเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญของการจัดบริการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับบริการสาธารณะจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึง รวดเร็ว และเสมอภาค จึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุของต่างประเทศและประเทศไทย รวมทั้งศึกษาปัญหาและความต้องการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ โดยผู้ศึกษาเลือกกรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนางานด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นภารกิจหนึ่งของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรีให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุของต่างประเทศและกรณีตัวอย่างในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุที่เหมาะสมสำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษายกย่องขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2548 ถึงปี พ.ศ. 2550 เป็นการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) โดยอาศัยข้อมูลตำราทางวิชาการ รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความจากวารสาร หนังสือพิมพ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา ตลอดจนสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่วนการนำเสนอเรื่องจะเป็นการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ระเบียบวิจัย

รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยใช้กรณีศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนนทบุรี เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนนทบุรี เลขานุการมูลนิธิวัดสวนแก้ว เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการทางสังคมดินแดง สังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ จากหนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ คั่นคว่ำอิสระ บทความในวารสาร หนังสือพิมพ์ รายงานการประชุม สัมมนา รวมทั้งทางอินเทอร์เน็ต (Internet)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้รับทราบถึงแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ และการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

2. ทำให้ได้รับทราบถึงแนวทางในการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุที่เหมาะสมสำหรับ
องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

บทบาท หมายความว่า การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ¹⁰

ผู้สูงอายุ หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย¹¹

¹⁰ สุพีตรา สุภาพ, สังคมวิทยา (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2519), น. 9 อ้างใน อภาวดี พรหมจอม,
“บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลกับงานส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส ศึกษา
เฉพาะกรณีอำเภอเมืองนครพนม,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย-
ธรรมศาสตร์, 2547), น. 6

¹¹ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์